

Szakmai műhely

Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok, 34.

Az Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet (továbbiakban OKKRI) 1997-ben immáron harmincnyedszer bocsátotta közre a *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok* című tanulmánykötetét. Ezúttal az intézet maga gondoskodott az évkönyv kiadásáról.

A kötet szokásosan az OKKRI tudományos munkásságát tükrözi, amely továbbra is igyekszik a gyakorlat kihívásaira válaszolni. A bűncselekményekből pedig – mind mennyiségileg, mind minőségileg – sajnos egyre több van. Ezekre, illetve a társadalom rossz közérzetére *Irk Ferenc* igazgató is utal a könyvhöz írott előszavában.

A legelső tanulmány címe *Egy biztonságosabb Magyarorszáért: A bűnmegelőzés stratégiája*, szerzője *Kerezsi Klára*. A dolgozat első fele a közelmúlt hazai bűnözéséről nyújt helyzetképet. *J. Braithwaite* ausztrál kriminológus 13 pontban foglalta össze a 90-es évek bűnözésének jellemzőit. Megállapításai Magyarországra is érvényesek: a bűncselekmények túlnyomó többségét nálunk is a 18–39 éves férfiak követik el, folyamatosan növekszik a fiatalokú bűnelkövetők száma, aggasztó módon durvábbak lettek az általuk elkövetett bűncselekmények. A szerző sokoldalúan mutatja be azokat a társadalmi összetevőket, amelyek a fenti helyzethez vezettek. Az írás második része a bűnmegelőzés fogalmi részét tisztázza, rendszerbe foglalja a bűnmegelőzés rövid-, közép- és hosszútáv-

vú feladatait, kijelöli a kormányzati, az önkormányzati és a közösségi felelősség és feladatvállalás határait. *Kerezsi Klára* koncepciója a következő területekre összpontosít: a bűnmegelőzés és a közösség–fiatalok, család, erőszak–vagyonvédelem és bűnmegelőzés–kisebbségek és bűnmegelőzés.

Szintén a bűnmegelőzés elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozik *Tikki Katalin* és *Kiss Anna* munkája, amelynek fogalomrendszere részben eltér az előző tanulmányétól. A dolgozat nagy teret szentel a bűnmegelőzéssel kapcsolatos kérdéseknek, az újfajta megközelítések szerint beszélhetünk szociális, szituatív és hagyományos értelemben vett bűnmegelőzésről. A szerzők vizsgálódásának középpontjában az elsődleges, a másodlagos és a harmadlagos bűnmegelőzés áll. Az általuk felvázolt modell alapvetően a kommuna (a helyi közösség) és a rendőrség feladatait határozza meg, de utal a tudományos teendőkre is.

Póczik Szilveszter tanulmányának címe *Nemzetközi szervezett bűnözés tegnap és ma*. Mára általános vélekedéssé vált, hogy a világ békéjét és rendjét legjobban fenyegető jelenség a szervezett bűnözés. A helyzetkép és a problémák rövid felvázolását követően a szerző a szervezett bűnözés fogalmát, elemeit tisztázza, majd történelmi perspektívában ismerteti a világ legfontosabb bűnöző szervezeteit. Az általa áttekintett régiók a következők: Olaszország, USA, Távol-

Kelet, a volt Szovjetunió, Középkelet- és Délkelet-Európa. Póczik Szilveszter szerint a szervezett bűnözés elleni harc legeredményesebb útja a tiltott, vagyis kriminalizált áruk és szolgáltatások legálissá tétele, de nélkülözhetetlen a titkos, operatív nyomozási eszközök alkalmazása is.

Nagy László Tibor dolgozatának – *A gépjárműlopások helyzete Magyarországon* – témája sajnálatos módon rendkívül aktuális. Jellemző a gépjárműlopások számának ugrásszerű megnövekedésére, hogy a személygépjármű-lopások száma 1996-ban országosan több mint tízszerese volt az 1988. évinek, illetve míg Budapesten 1988-ban 995 gépjárművet loptak el, 1996-ban már 12 193-at. A tanulmány a hazai gépjárműlopások alakulásán és jellemzőin túl, a gépjárművek megszerzésének jellemző módszereit is ismerteti, kitér az effajta bűncselekmények elszaporodásának legfontosabb okaira és feltételeire, a gépjárműlopások és az önkéntes elvételek elhatárolására, végül számba veszi a prevenció lehetőségeit. A szerző véleménye az, hogy a gépjárműlopások elleni küzdelemben átütő siker csak a lopott autók értékesítésének megghiúsításával érhető el.

Nem kevésbé aktuális *Kránitz Mariann* tanulmányának témája: a *prostitúció*. Az 1989–90-es rendszerváltás nem hagyta érintetlenül a prostitúciót sem. A prostitúcióra gyakorolt hatása azonban meglehetősen egyedi és kivételes – állítja a szerző –, míg ugyanis a gazdaság és társadalom számos viszonylatában regresszió következett be, addig a prostitúciónál egyértelmű konjunktúra valósult meg. Az elmúlt tíz esztendőben nemcsak növekedett a prostitúció, szerkezete is bonyolultabbá vált. A tanulmány külön-külön tekinti át a jelenség két hagyományos területét (a női és a férfipros-

titúciót), utal a gyermekprostitúcióra és néhány további új jellegzetességre.

A dolgozat további része a rendszerváltás éveinek prostitúciós szakirodalmát ismerteti a szabályozásra, a szervezett bűnözésre és a gyermekprostitúcióra összpontosítva.

A vagyoni elleni bűncselekményt elkövetők szociológiai vizsgálata *Kó József* tanulmányának témája. A szerző kiindulópontja *Durkheim* és követőjének, az amerikai kriminálpszichológusnak, *Sutherlandnak* elmélete, amely többek között azt állítja, hogy a személyek elleni bűncselekményekben inkább az egyéni, míg a vagyoni elleni bűncselekmények esetében inkább a társadalmi hatások jelentősek. *Kó József* szerint a rossz anyagi körülmények mellett más tényezőknek is szerepet kell játszaniuk a bűncselekmények elkövetésében. Az elvégzett vizsgálat alapján úgy tűnik, hogy tényleges különbség nem a bűnelkövetőt és a nem bűnelkövetőt körülvevő világban van, hanem e világ hatásaira való reagálásban. E reakciókat pedig az emberi magatartást irányító értékek befolyásolják leginkább.

A pénzüntézetek és üzemanyagtöltő állomások sérelmére elkövetett rablások vizsgálata című tanulmány szerzői *Fehér Lenke* és *Patera Antal*. Szerintük a bankrablás több szempontból is különleges helyet tölt be a bűncselekmények között: jelentős vagyoni érték ellen irányul, a megszerezni kívánt vagyon tényleges tulajdonosa anonim, a kifejtett erőszak viszont a vagyon kezelőjével (pénztáros, banki alkalmazott) szemben nagyon is konkrét. A dolgozat részletezi a rablás fő megjelenési formáit, statisztikailag elemzi a rablások alakulását az összébűnözésen belül, kitér a külföldi empirikus vizsgálatokra. A tanul-

mány írói megállapítják, hogy a bankrablások kriminológiai vizsgálata terén a magyar jogirodalomnak nagy adóssága van, a megelőzés módszereinek és eszközeinek kidolgozása felettébb sürgős feladat.

Irk Ferenc írása a közlekedésbiztonság és a generális prevenció vizsgálatával foglalkozik. A tanulmány első része bemutatja a motorizáció megnövekedésének következményeit Nyugat- és Kelet-Európában, második fele pedig a közlekedési balesetek területén bekövetkezett magyarországi jogfejlődést. Összegzésében Irk Ferenc leszögezi, hogy – ha folynak is viták a kérdésben – a súlyos kimenetelű, emberi gondatlanságra visszavezethető közlekedési balesetek vétkeseinek büntetőjogi eszközökkel való felelősségre vonására prevenció, megelőzési okokból továbbra is szükség lesz.

Kövér Ágnes tanulmányának címe A büntetés elméletének kritikai megközelítése II., (az első rész a tavalyi évkönyvben jelent meg). A szerző a büntetés elméletének XIX–XX. századi változásait alapvetően David Garland műve – Punishment in Modern Society – alapján mutatja be, széleskörűen ábrázolja a büntetési rendszer és folyamat bürokratizálódásának és szakmaisodásának létrejöttét, majd a büntetést mint kulturális jelenséget vizsgálja. A kulturális minták nagy hatással voltak a büntetés mindenkori gyakorlatára. Kövér Ágnes egyik példája szerint „a XVII–XVIII. században a 12–14 éves fiatalokú bűnelkövetőket behörtönözték, transzportálták, kivégezték, csak a XIX. század közepétől kezdett kialakulni az a modern fiatalkorról és gyermekorról szóló koncepció, amely újrastrukturálta a jogot és a büntetések gyakorlatát olyan módon, ahogyan ezt ma is ismerjük”. A kulturális formák közül a vallá-

son és a humanitárius megközelítéseken túl a tanulmány bemutatja a változó igazság-koncepciók és a szintén nagy változatosságot mutató bűnözőkép szerepét a büntetésben. Ez utóbbira példa: a XVIII. századi Angliában a bűnözőt morálisan romlottnak tekintették, később a bűnöző azonnali öröm- és vágykielégítésre törekvő, hedonisztikus lény, míg a XX. század kezdetén az új, tudományos kriminológia az „abnormális embertípus” bűnöző koncepciójával állt elő. A dolgozat meggyőzően bizonyítja, hogy a büntetőpolitika mindig politikai döntés függvénye. A befejező rész a büntetést mint társadalmi intézményt vizsgálja.

Kiss Anna tanulmánya a sértett eljárási helyzetéről szól. A sértett korábbi, a büntetőeljárásban betöltött főszerepét mára teljességgel elvesztette. Napjainkban egyre többen sürgetik: a sértett nyerve vissza méltó helyét, szerepét. Ez csak úgy lehetséges, ha jogosítványai bővülnek, ha olyan garanciák épülnek be az igazságszolgáltatás rendjébe, amelyek megakadályozzák a sértett jogainak korlátozását. A tanulmány a legalitás és az opportunitás elveire épülő eljárási rendszerek áttekintését követően, a sértettnek a jogszabályok által körülhatárolt eljárási helyzetét mutatja be, kitér azokra a kérdésekre, amelyek a jogalkalmazói gyakorlatban felmerülnek. A dolgozat befejező része utal azokra a nemzetközi ajánlásokra, amelyeknek a tanulmány tárgya szempontjából jelentőségük van. Kiss Anna szerint lemaradásunk különösen három területen mutatkozik meg: a kárpótlás és a kártérítés, az áldozatvédelem, továbbá a jogérvényesítés vonatkozásában.

Molnár Józsefnek a kriminalisztika tudományáról írott tanulmánya immár harmadik részletében olvasható a jelen évkönyvben. A közölt anyag rész a helyszíni

szemle kriminalisztikai szabályaival foglalkozik. A szerző alapvetően *Pusztai László Szemle a büntetőeljárásban* című, 1977-ben megjelent, de a téma elméleti és gyakorlati kérdéseire ma is érvényes válaszokat adó munkájára támaszkodott. Molnár József úgy véli: folyamatosan növekszik a büntetőeljárásban azoknak az eljárási cselekményeknek a száma, amelyek a tárgyi bizonyítási eszközök közvetlen megismerését szolgálják. A helyszíni szemle biztosítja a legkülönbözőbb forenzikus (igazságügyi szakértői) szakmák

vizsgálatai részére a nyersanyagbázist, így a bűncselekmények „tökéletesedésével” a helyszíni szemle szerepe egyre jelentősebbé válik.

Végezetül megállapíthatjuk, az Irk Ferenc szerkesztette kötet mutatja: az elméleti műhelyek, kiadványaik is tehetnek azért, hogy a bűnmegelőzést, üldözést ért „kihívások” csökkenjenek, hogy a bűnözéssel kapcsolatos romló közérzetünk valamelyest javuljon.

Deák Ferenc

MINDEN PÉNTEKEN

BÖRITŐ
ÚJSÁG

115